

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 3.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Издаје за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ХАЈДУКОВ ГРОБ.

Шала у 1 чину, од Милорада П. Ш.

ОСОБЕ:

Лазо, глумац.

Писмоноша.

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави . . .

Чудан ти је овај свет! Друкчији би већ изгледао, кад бих му ја капу кројио. Наравно, да би онда глумцима оволишину! да се једва виде кад су у каквом теснацу, на прилику од кредитора; а новинарима бих оволику! те да их сваки онази и добро се узме на ум! А полицајном бих чиновнику — нет! пункту! немам право, капа с црвеним портом — куд ћеш већег пикета? За то је, сироту, тако често, заслужено и незаслужено нападамо. А ко их је гонио да узму баш црвену боју?

Тако ти је то, имам тежак посао пред собом, а ја бабадам прсте у туђе капе, док ме нису по прстима. А шта ћете, глумац као и други човек, свој хлебца једе а туђу бригу води. А ко данас чисти само испред своје куће? Кад би статистички биро отворио рубрику: „грађани који само своју бригу брину“ увек би остала празна — пула! А није баш тако и незанимљиво занимање надвирнути се мало на комшински плот, и на слабостима ближњих прогимнастиковати мало језике. Добро би то било, кад би се склопило друштво за вежбање језика — многи би се тамо истутњили и уморили, па би после кнан! говорили само што се говорити мора, другим речима: данас тако разгранато ђаволско дрво изопачавања закржљавило би.

Говорин тако, Лазо, говорин, — као да си се у млину родно — а посао? Ваља

још вечерас пред поштовану публику! И та публика — већ ми је доведе. Није да сам ономад тутњно на позорници, декламисао, *гесшикулисао*, кўшно уста, ширио уста, дизао обрве — па чак и импровизовао, нико ни шале ради, па чак ни статисте, којих је пуно на галерији, па — сами смо, можемо бити поверљивији — ни онај лукави шегрт, ком сам набавио бесплатну улазницу под условом: да ми пијеска, — ни да је прстом макнуо! Да се прихватимо посла. (Седне, узме рукописе.)

Декламација: „Хајдуков гроб.“ Избор да плачеш. Та ваљда није беседа парастос? Али приређивачки је одбор тако благоизволео изабрати. . . Одбор? Ја не знам зашто на свету и мора бити тих одбора? Ја знам, да би се многи кметови са мном сложили да нема одбора. Е, моја поштована господо кметови, онет је вама лакше, али ја имам над ово мало главе и одбор, и редитеља, и драматурга, па чак и оног управитеља. . . — Е, кад је одбор нашао за добро да декламујем „Хајдуков гроб,“ да декламујемо. Да почнемо . . .

Али, пре него што почнемо, ваља се мало размислити. Кад би ме, на прилику, запитао мој покојни професор Тома: Шта је то декламација? Шта бих му ја онда одговорио? Одговорио бих му: (тоном ђачким) Декламација јест реч латинска и значи стати на узвишено место и искресати поштованој публици једну песму тако јасно, да јој недељу дана звони у ушима. — Али

ако замуцнеш? — Онда (продужава истим тоном) поцрвениш као рак, пробије те врео зној, па ћа за завесу! . . . — Дакле (Декламује)

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави,
Вук издаде, а Обилић паде,
И погибе наш честити Лазо —
Тад је Србин под Турчина пао . . .

Не знам, али су ми ови Турци већ обили зубе. А како су тек морали избијати зубе нашим покојним дедовима? Зар не би боље било, да се напишу другачије, модерније декламације? На прилику за госпођице: Како је Бог моде умакао из Париза, па се узбунио кројачки свет, те за њим на све стране, док га не нађоше забрављена у сандуку некога тврдице, који га је тамо умамио и прихапсио; или за господу, којих благоутробност заузима већу периферију у простору: како се пече, транцира и уз каква вина једе јагње печено на лози. Или за нас глумце: како се најлакше даје обрлатити окорели лихвар, да ти, колико хоћеш, даде новаца с врло малим интересом или и без интереса. Рекнеш само: хокусе покусе, тврдицо умилостиви се! а он, *шронут*, или бар *двонут*, отвара касу и броји дукате (тише) од невидина! (Декламује)

Знаш ли оно на пољу Косову . . .

Нешто ми — ни сам не знам како — паде на ум: на цео је овај живот једно Косово. Каже се, свака тица има своју кобу; то би се могло казати и овако: сваки човек има своје Косово. Ето, на прилику, ја имам своје Косово (Покаже изврнут цеп). Саме изгубљене битке, порази, нустан, — Косово! Али нешто да је, као што није, овај цеп пун све самих златника, шта бих ја у том сретном случају чинио? Зна се, да то не може бити, али рецимо! Прво и прво — не бих платио своје дугове — (Комично) осигурани су на каси! Па онда бих — кушио најлепше салонско одело; па онда — почастио бих све своје другове; па онда — свима бих поклонио по две оке дувана; радницима дао велики бакшиш; па онда — узео бих фијакер на цео дан, па ћа на Авалу; па онда, онда.... дошао бих на пробу,

говорио бих кроз зубе и једно редитеља! Нек зна кад је Лазино царство! (Декламује)

Знаш ли оно на пољу Косову.
Кад замагли, па се закрвави . . .

(Поштар унесе писмо и оде. Отвори га, чита)

„Господину Лази глумцу“ . . . и т. д.
Марка: Пожаревац: „Драги брате Лазо! Јуче је отворен тестаменат твога ујака Николе Калпузана из Ораховице. Тебе је оставио својим наследником: кафана у Пожаревцу, имање у Ораховици, воденица на Млави, забрани, обори, кошеве, крупна и ситна стока, једном реч: постао си најбогатији човек од Дубравице до Свилајинца . . . Честитам! Живео на многаја љета! (Престане даље читати; дубоко потресен савлабује се).

Дакле, Лаза је, Лаза постао богат. Море, море да није ово сан? Каква обмана? Истина ме већ целу недељу сврбе дланови — и леђа, али пре сам мислио да ће се збити ово предсказивање (Показује леђа), него ово (Показује леви длан). (Виче у сцену) Газдарице, газдарице! (Кроз прозор) Чича Марко, газда Трајко! . . . Сви се разишли. (Седне и замисли се. Устане) Дакле шта ћеш сад, мој богати Гаване? Судбина се на те насмејала и ти сад ваља да се периш (Смеје се), да пукнеш од смеха! Постао сам богат, па у исто време славан: јер мене ће историја записати као првог глумца, који је био богат! О ходи, слатки весниче, да те у место мога драгог ује, Николе Калпузана, пољубим. (Пришашајући писмо к устима, погледа га, погледа значајније, укоченим погледом. За там плане, згужва га фуриозно и баца на земљу. Прође лутит, горе доле. Сагне се, дигне писмо, развије га и чита) Postscriptum! Проклето то: после писања! „Јављам ти узгред, да ти је ујак оставио ово наследство под условом, да имаш бити сам ти, лично, кафедија у пожаревачкој кафани, коју ти је оставио, и да. . . .“ (Шодере писмо у хиљаду паранарчића). Ја, толикогодишњи глумац, редовни члан народног позоришта, сад да будем, ни више ни мање, кафедија! О ви Богови силни, о ти лепа богињо Талијо! доста сам те пута вређао и чепао, али оваку освету ниси умела ти измислити. Оваку наклену освету могу измислити само рецезенти и редит . . .

(Удари се дланом по устима). . . још би ми само то требало, да ми се у овој мојој муци и они поину на врат!

Кафеџија, ја и кафеџија! Где ми је подваљак, где црвени образи, из којих се једва виде мале спаваћиве очи? Па зар је ово трбух за гостионичара? Па моја слатка Катница, којој сам једва ових дана срце освојио, зар да буде кафеџијница, да седи у келнерају и точи оне незајажљиве чоканчиће и пеллиће. Не бива! — Седнеш да ручаш — устани, гости! Седни да вечераш — устани, гости! Седни, то јест легни да спаваш — лџна пџна на прозорима, — скачи из сна — гости! цигани, стражари, полицаји, галама, урнебес, туш, све и онда кад дајеш своме драгоме ујаку, Николи Калшузану, парастос. (Клоне, тужан, на столицу, која је јако напред до стола).

Боже, боже, шта ти све не бих хтела судбина од ово мало човека? Деда хтеде да истеше дунђерина — занат је, вели, златан; а догод је кућа, биће и дунђера. Аја, вели мати, хоћу да ми дете буде поп; а отац би још додао: „на што не би био и владика!“ Дадоме ме у богословију, а ја, братац, пастирско богословље телалину, па изабрах ово, (Показује патос позорнице) . . . од целе публике један метар узвишеније опредељење. Није, боме, био утрвен пут, који ме је до ове велике позорнице довео, беше густих камењара гладовања и сиротовања док сам најзад стао на данашње даске. „Сети се старих дана и поучи се!“ — вели пророк. — И мени често пада на ум, и сећам се као данас првог доба мога глумовања.

Да бих био сигуран од извесног „го-

пенија“ родитеља, зајдим на ону страну. Нова села, нове вароши, нови Срби, нови обичаји! Једва преболах моју домовину, моју драгу Србију. Чувена дилетантска дружина у Чанаду прими ме за питомца! Плата хлебац, вода, и по која напушена цигара прида! За кратко време постах: реквизитар, сценариста, чувар улога, писар и по мало глумац, све у једној персони. Најзад, „за народност,“ произведоме ме и за шапача. Рукопис измрчен, испревлачен црвеном и црном писаљком као исплаћени трговачки тефтери; на једном листу стоји: види напред 20 страну! на другом: види 10 страну! По читави листови испрошивани, чиодама испредевани! Сала тесна, позорница још тешња, публике натучено, осветљење слабо, жагор за кулисама, незнање улога, запара, задах — враг се ту не би помео и заплео! Завеса дигнута, најстарији глумац на ђавола и редитељ, бацио се у позитуру краља, на муца, ли муца. Ја трчи, тражи, преврћи, обрћи, тамо амо, горе доле, нигде да нагазим на његов слог. Краљ се мршти, ходи, црвени, шкриши, док у један пут згранут, саже се над мој проклет ђуменичић, севну очима, зграби дело испред мене, фуриозно преврћи тамо амо, па у један пут суну као демон: „Читај ту!“ Задрхтах онемим. Кад ме онда није ударио гром, целог сам века од њега сигуран.

Сутра дан, још пре сунца, сподобих, у отсуству горе, равницом певајући, т. ј. онако у себи, да ми врашци на путу нису чули, да се чак ни ја тих песама више не сећам.

(Свршиће се.)

Л И С Т И Ћ И.

ПОЗОРИШТЕ.

(Хроника београдског позоришта.) Било је то године 1866., у дубоку јесен. Улицом, што од Зеленог Венацa полази к Сави, иђаше сигурним ходом један господин; држање му беше необично озбиљно и одлично. Висок, сухољав, погледа оштрог, браде

пуне, у оделу црном, а на глави ниска округла чиновничка капа, са црвеним портom. За њим иђаше Барловац, онда управитељ варошки, а иза овога, али са свим удаљено, један војни праћилац. Трговци, испред дућанских врата, скидаху капе, а радознала деца, мало поздаше праћа-

ху га својим радозналим очицама. Тај одлични господин беше главом — кнез. Кнез *Михаило* је ребе пешачио, и с тога је ова појава мало више интересовала Сављане.

Прошав савеску улицу, кнез *Михаило* упути се к својим кућама, што су поред Саве. Ушав у авлију садашње гостионице „код Крагујевца“, упути се право к брду. У брду је дубока, каменита пећина, од које је кнез *Милош* дао начинити простране подруме, где је храњено вино с кнежевских винограда у Смедереву. Виногради су засађени све бираном лозом, па је и вино најбоље, какво могу дати она подунавска брда. Пред подрумом дочекали су кнеза државни саветници.

Кнежев подрумар точаше вино из славина и нуђаше редом саветнике. Оцену су давала она господа, која су пре тога, као окружни начелници, многе године провели у народу, па и у виноградским пределима. Кад се изашло из подрума, рећи ће господар.

— А знате ли, господо, што сам вас звао?

— Знамо, потљем, господару; примети саветник *Матија Симић*.

— Чудно! — рећи ће господар.... Знама да нисам ником ни једне.

— Знамо, господару да нас, потљем, ниси рад вина позвао, а зашто си се доведе потрудио, чекамо да нам кажеш.

— Пођимо па ћете видети!

Кнез се упути степеницама, што са Саве воде ка Саборној цркви. За њима иђаху саветници: *Мариновић*, *Филип Христић*, *Црнобарад*, *Данило Стефановић*, *Гаја Јеремић*, *Матија Симић*, *Боша Миловановић*, *Станојло* и други, а поред кнеза још *Миливоје Блазнавац*, министар војни и грађевина, и управитељ *Барловац*.

Ова одлична свита пређе *Калимегданско* поље, па се упуте к великој шијаци. Ту је, до садашњег пожарног дома, била једна кућа са свим изван линије, која је ружила цели део вароши.

— За што се ова кућа већ једном не сзбије у линију? — запита кнез министра грађевина.

— Два пут сам писао управи, — одговори министар.

— До данас не добих ни један налог господару! — заврши оштријим тоном управитељ *Барловац*.

Сви се погледаше, ућуташе, па о том нико ни једне.

Одатле се отвекосе право к шанцу, к *Стамбол-кашији*. На једном месту, на погледу Дунаву, устави се кнез, устави се пратња.

— Шта мислите, господо; упита Господар својим познатим крупним гласом: би ли ово место било подесно за једну лепу палату?

Сви се сагласише да нема лепшег и отворенијег места за какву величанственију грађевину.

— Онда ћу ту да подигнем народни театар! — одлучи кнез, и сви се изненадише и обрадоваше.

Али је међу њима био и *Филип Христић*, који је много радио за народну Талију, за зидање старог Позоришта, код Зеленог венца. Њему жао беше толиких лепих традиција народног одушевљења, везаних за пређашњу напуштену позоришну грађевину. Он предложи, да се позориште подигне на старом, или бар ближе старом месту.

— *Филип*, господару, хоће да му је театар пред очима, кад је на теферичу у свом виноградру, — пожали се саветник *Данило*.

На ово се изметне мали смех: *Филип* напусти своје мишљење, и тако једногласном одлуком кнеза *Михаила* и државних саветника беше одлучено: да се позориште сазида на месту, на ком је, после кнежеве смрти, подигнуто садашње здање краљевског српског народног позоришта.

Нека је великом кнезу вечити спомен!

Ш.

УМЕТНОСТ.

(*Стеван Тодоровић*.) познати наш живописац и неуморни радник на пољу лепих уметности, у последње је време посветио своју уметничку кичицу искључиво портретисању и црквеном живопису. Скоро је довршио два лепа портрета Његовог Величанства, краља *Милана*, једно за општину, друго за Нар. Позориште. Ко походи његов салон за рад, имаће прилике да види врло леп лик матере божје с главним типовима византијским, а и друге новије слике, на којима сад ради са својом женом. Црквени живопис карејске школе истина је сувише строг и хладан, али овако препорођен тачним цртањем и оживљен нежним и лепим колоритом, чини пријатан утисак. Чујемо, да је г. *Тодоровић* умовљен да изради иконостас саборне цркве у Новоме Саду. Наш црквени живопис, овако подигнут на уметничку висину, заслужује да га млађи уметници култивирају, а наше црквене општине обилатије потраже за своје цркве.

(*Јосиф Маринковић*.) учитељ певања београдског Певачког Друштва, полази ових дана у велики свет, да се даље усаврши у својој струци. Ми му желимо најбољи успех на овом путу и да нам се здрав поврати, те да опет прихвати српску песму са досадашњом ревношћу. Нарочито нашем драгом уметнику обраћамо пажњу на технику инструментисања. За потоњи практични рад, ова је вештина преко потребна.

Издаје управа српског народног позоришта.